

Suvremeni aspekti braka i roditeljstva

Prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, dipl. iur.

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

E-mail: dhrabar@pravo.hr

ORCID: 0000-0002-4103-8190

Sažetak*

Brak je društveno važan odnos koji je uređen pravnim propisima već dugi niz stoljeća. U toj činjenici leži i odgovor na pitanje zašto je brak opstao kao temelj obitelji. U pravilu je njegova funkcija uvijek bila rađanje potomstva i opstanak društva. U novije vrijeme prisutni su pokreti i ideologije koje braku oduzimaju važno heteroseksualno obilježje te ga kao pravni institut namjenjuju i osobama koje su istospolno orijentirane. Suvremeno doba diči se mnogim novijim odnosima kao što su sekularizacija, industrijalizacija, postmodernizacija, individualizacija, relativizacija, kompjutorizacija i dr. Neoliberalni trendovi prenaprežu poimanje ljudskih prava i sloboda dajući prednost individualnim željama na račun zajedništva, stvarajući tako neki „vrli novi svijet“ u kojemu su brak, roditeljstvo i obitelj ugroženi. Susrećemo se s unutarnjim i vanjskim čimbenicima koji razaraju temeljne ljudske vrijednosti i etičke postulate.

U mjeri u kojoj se poimanje braka promijenilo, utoliko se i važnost obitelji dovodi u opasne vode uništavajući korijene zdravog odrastanja djeteta u obitelji koju čine majka i otac sa svojom djecom. Izazovi su viševrsni, a najpogubnije posljedice reflektiraju se na djecu koja, znano je to iz psihologije i ranog razvoja, buduće ponašanje temelje u djetinjstvu, kako sretnom tako i nesretnom. Štoviše, dehumanizacija i dekonstrukcija čovjeka zbiva se kroz nametanje novih obrazaca ponašanja, veličajući liberalizam kao jedini ispravni model u čijim je temeljima neograničena sloboda. U ime te slobode nagriza se čovjekova narav, brak, roditeljstvo i obitelj, ne nudeći nijedan bolji zamjenski model od tradicionalne obitelji, a koji bi mogao održati i poboljšati društvene odnose te omogućiti prosperitet društva i ljudske civilizacije.

Ključne riječi: brak, djeca, društvo, obitelj, roditeljstvo

Contemporary aspects of marriage and parenthood

Summary

Marriage is a socially important relationship, which has been governed by law for many centuries, thereby enabling it to have survived as the foundation of the family. Generally speaking, the function of marriage has always been the birth of offspring and the survival of society.

In recent times, there have been movements and ideologies that deny the exclusively heterosexual nature of marriage but instead characterize it as a legal institution that is also intended for same-sex couples. The modern era boasts many new types of relationships, such as secularization, individualization, postmodernization, individualization, relativization, computerization etc. Neoliberal trends have overextended the concept of human rights and freedoms, prioritizing

* Članak je za tisak prilagođeno izlaganje koje je prof. dr. sc. Dubravka Hrabar održala na tribini „Suvremeni aspekti braka i roditeljstva“ u ožujku ove godine u organizaciji HKLD-a i Centra za proučavanje odnosa znanosti i religije Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

individual desires at the expense of the community, thereby creating a "brave new world" in which marriage, parenthood and the family are jeopardized. The fundamental human values and ethical postulates are being undermined by both internal and external factors.

The concept of marriage has been distorted to such an extent that the foundations for the wholesome upbringing of children in a family consisting of a mother and father are being destroyed by multifaceted challenges. The devastating consequences of broken marriages and same-sex marriages affect children, who, according to the psychology of early development, base their future conduct upon their childhood experiences. Moreover, dehumanization and deconstruction are achieved through the imposition of new patterns of behavior, glorifying liberalism based on unlimited freedom as the only correct model. In the name of such freedom, human nature, marriage, parenthood and family are being eroded while a far inferior model is being offered. Nevertheless, it is the traditional family that maintains and improves social relations, while fostering the prosperity of society and human civilization.

Keywords: marriage, children, society, family, parenthood

1. Što je brak i kakve su novije promjene u pogledima na brak?

Brak je društveno važan odnos, prisutan tisućama godina, koji je obilježio čovječanstvo u njegovu hodu od prvih zajednica do modernog čovjeka. Brak je ujedno i pravni odnos čije postojanje nalazimo među prvim pisanim pravnim izvorima. Tisućama godina taj je odnos bio pod utjecajem patrijarhata, što znači da je muškarac (muž) bio glava obitelji, jedina osoba s pravima u takvoj zajednici, kako prema članovima obitelji (ženi i djeci), tako i spram trećih osoba. U braku je postojao svojevrsni *continuum* u ciljevima i ulogama žene i muškarca, koje su bile neupitne i prenosile se s naraštaja na naraštaj. Osim patrijarhalnog obilježja, brak je kroz cijelo to vrijeme obilježavala njegova monogamnost, kao „temelj na kojemu počiva civilizacija Zapada“¹.

Novije promjene u pogledima na brak, upravo na Zapadu, u smislu napuštanja isključivog obilježja heteroseksualnosti i omogućavanje sklapanja braka između osoba istoga spola, bitno narušava njegovo obilježje koje se sažima u pojmovima životne zajednice žene i muškarca koja može dati potomstvo. Premda je broj država koje dopuštaju istospolni brak

u svijetu malen² i ne ugrožava prava žena i muškaraca da međusobno sklope brak, riječ je o sukobu vrijednosti, pa i ideologija, odnosno tradicionalnih i lijevo-liberalnih pogleda.

Danas kroz pojavu feminizma tzv. prvoga vala, koji se pojavio u drugoj polovici 19. stoljeća, retrogradno možemo pratiti promjene uloge žene i njezina prava u braku što se u budućnosti dodatno može promijeniti. U 20. stoljeću uslijedile su još bremenitije i dublje promjene u društvenim odnosima te poimanjima čovjeka i bitka. Te promjene su bile to veće što se više bližio kraj 20. stoljeća, pa vidimo da su išle u različitim smjerovima: sekularizacije, industrijalizacije, postmodernizacije, individualizacije, relativizacije, kompjutorizacije, digitalizacije. Sve je to predstavljalo i danas predstavlja iskušenje za brak i tradicionalnu obitelj. U 21. stoljeću, osobito u njegovom trećem desetljeću, prisutna je tzv. neoliberalizacija koja na mnoge načine dehumanizira ljudske odnose, zbog čega su ugroženi brak, roditeljstvo i obitelj kao temelji društva i njegova opstanka.

Premda je promjena društvenih odnosa njihova bitna i neumitna osobina, promjene u poimanju braka, pa posljedično i roditeljstva odnosno obitelji, zbivaju se iznutra i izvana, odnosno

1 „Monogamni brak pripada temelju na kojemu počiva civilizacija Zapada. Ako se on uruši, urušava se ono bitno naše kulture.“ Benedikt XVI., *Svjetlo svijeta*, Verbum, Zagreb, str. 56.

2 Riječ je o 18 % svih svjetskih država. Nasuprot tomu, unutar EU postotak je znatno veći, pa od 27 država članica u njih 18 postoji zakonska mogućnost sklapanja istospolnog braka.

kroz unutarnje i vanjske čimbenike. Unutarnji čimbenici, shvaćeni kao odnosi i vrijednosti koje njeguju i kojima teže žena i muškarac u braku, preoblikuju brak mijenjajući mu smisao (prema: ne-trajnosti, ne-vjernosti, ne-odanosti, itd.), ciljeve (ne-imanje ili imanje manje potomstva, materijalna neovisnost), uloge (ravnopravnost žene i muškarca u svim segmentima), brojnost članova (manje djece i napuštanje višegeneracijskih zajednica). Izvana se, pak, na brak utječe kroz legislativu, koja s kraja II. svjetskog rata zakonodavnim putem liberalizira brak i osobito njegov prestanak razvodom. No, osim toga, čuju se i glasovi u akademskoj zajednici koji obezvrjeđuju brak kroz smanjenje utjecaja u formalnom dijelu (primjerice ideja razvoda braka pred javnim bilježnikom³) čime brak gubi onu, pomalo sakramentalnu vrijednost i uzvišenost odnosa žene i muškarca, te postaje kao roba na tržištu.

Ove promjene rezultat su, među inim, i širenja ideje o ljudskim pravima na nekritičan način, gdje se izvan pobrojanog kataloga ljudskih prava, kakav su zamislili temeljni međunarodni dokumenti o ljudskim pravima, sve više želje pojedinaca (samostalno, a češće kroz civilne udruge) namjeravaju pretvoriti u njihova (ljudska) prava. Takva sumanuta trka prema navodnoj jednakosti u pravima svih u svemu, uništava temeljno načelo prema kojemu je sloboda svakog pojedinca ograničena slobodom drugoga, pa logičan zaključak slijedi da će onaj tko je jači imati i veće slobode.

Recentna sociološka istraživanja zamjećuju promjene braka i obitelji kroz „...slabljenje bračnog i obiteljskog ideala... lako napuštanje tradicionalnog bračnog i obiteljskog fakticiteta...“ odnosno kroz nove oblike „zajedništva koji po koncepciji, obliku i posljedicama otvaraju religiozna, filozofska i psihološka, pravna, kulturološka i civilizacijska pitanja“⁴. Dakle,

riječ je o tzv. modernizaciji pod krinkom koje su moguće promjene nabolje kao i nagore, jer se pojam modernizacija isprva i naoko diči prednošću u odnosu na zastarjelost, a da mu kao pojmu ni ne znamo sadržaj i vrijednosti.

Logično je zaključiti da promjene u braku utječu na promjene obitelji i *vice versa*. Premda u velikom broju slučajeva nuklearne obitelji⁵ postoje i dalje, promjene su vidljive u sve manjem broju višegeneracijskih obitelji koje zamjenjuju dvogeneracijske obitelji s nerijetko nedostatnom brigom za starije članove obitelji⁶. Osim toga, zbog povećane stope razvoda braka na Zapadu, ali i liberalizacije izvanbračnog rođenja djeteta, sve je više jednoroditeljskih obitelji što zasigurno ne ide u prilog zdravom odrastanju djeteta kakvo je odrastanje uz majku i oca. Uzastopne obitelji u kojima žena ili muškarac zasnivaju novu obitelj (uglavnom nakon razvoda braka) govori o novom modelu obitelji koji obuhvaća nove, katkad i neželjene odnose (tazbinskog srodstva pastorčadi s očuhom/maćehom i polurodnog krvnog srodstva). Psihološki gledano, mnoštvo je izazova za članove takvih obitelji, a pitanje jest ostavljaju li i kakve posljedice, osobito na djecu.

2. Postmoderno doba i uloga obitelji

Postmoderno doba odriče mnoge uloge koje je ranije obitelj imala, prenoseći ih na specijalizirane institucije i organizacije, zasnovane na drugim načelima. Nekada je obitelj bila središte života, imala je monopol u organizaciji posla, primat u obrazovanju, isključivost u odgojnoj funkciji, religijskom životu, rekreaciji i zabavi; govori se o tome kako „obitelj sve manje može pružiti zaštitu i sve je manje izvor društvenog statusa. Njezina uloga usredotočuje se na afektivne odnose između članova“⁷, a društvene mreže, internet, mediji i

3 Tako primjerice u Sloveniji; usp. Kramar Aras S. *Javni bilježnik i sporazumni razvod braka – novi prilog modernizaciji pravosuđa*, Javni bilježnik, 26, 49, 2022, str. 13-24.

4 Baloban J i sur. *Promjene vrijednosnog sustava u demokratskoj Hrvatskoj*, KBF, Zagreb, 2023., str. 206.

5 Obitelj koju čine majka, otac i dijete odnosno djeca; usp. Pravni leksikon, *Obitelj*, Zagreb, a. n., str. 864.

6 O problemu osamljenih starijih ljudi, v. Štambuk A, Tucak Junaković A. *Pozitivno starenje i potrebe starijih ljudi, u: Obiteljskopравни status i socijalni pristup starijim osobama*, HAZU, Barbić, J. (ur.), 2022., str.149-192.

7 Zrinščak, S., et al., *Opća sociologija s uvodom u sociologiju prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2020., str. 290.

škola koja pretjerano vremenski okupira djecu, čini se, pružaju površni osjećaj pripadanja i sigurnosti.

Usprkos takvome stanju, čini se da obitelj ipak predstavlja ideal-tip življenja, jer velika većina građana Europske unije, a zasigurno i u drugim dijelovima svijeta, obitelj drži izuzetno važnim oblikom zajedništva. Recentna sociološka istraživanja⁸ ipak pokazuju kako obitelj i dalje predstavlja okosnicu društva jer u Europskoj uniji prosječno 87,8 % ljudi obitelj drže veoma važnom, a dodatnih 10,6 % važnom⁹. Unatoč tzv. modernizaciji, u Europskoj uniji su i dalje prisutne tradicionalne vrijednosti. Tako se o vjernosti bračnih drugova ili (izvanbračnih) partnera u Europskoj uniji izjašnjava kao veoma važnoj 85,7 %, dok je 12,9 % smatra važnom za uspjeh bračne/izvanbračne zajednice, a u Hrvatskoj su brojke: 74,3 % je drži veoma važnom, 23,0 % važnom i 2,7 % nevažnom. Da je imati djecu vrijednost smatra prosječno 64,4 % (veoma važno) i 23,9 % (važno) građana Europske unije. U Hrvatskoj je postotak nešto niži te se 57,5 % ispitanika izjašnjava da je imati djecu veoma važno, a 34,6 % nevažno.

Među tradicionalne vrijednosti zasigurno pripada i zalaganje za održivost braka. U Europskoj uniji razvod braka ne opravdava 43,9 % građana, u Hrvatskoj 61,2 %, u Albaniji 75,6 % te u Danskoj 12,1 %¹⁰. Da je brak zastarjela institucija u Europskoj uniji drži između 20,3 % i 21 % stanovnika, a u Hrvatskoj 80 % građana smatra da brak nije zastarjela institucija (žene nešto više, tj. 83,3 %, a muškarci 76,4 %).

Stopa sklapanja braka na 1000 stanovnika (nupcijaliteta) u padu je već godinama, a stopa razvedenih brakova na 1000 sklopljenih (divorcijaliteta) je u porastu. Ti trendovi prisutni su u svijetu i u Europi¹¹ sa znatnim odstupanjima po pojedinim državama. U Hrvatskoj je prema podacima za 2022. godinu stopa nupcijaliteta 4,7, a stopa divorcijaliteta 266,0¹². Prema dostupnim podacima najviše se razvode Luksemburžani (87 %), najmanje Indijci (1 %); brak se do razvoda braka najduže održi u Italiji (18 godina), najmanje u Katru (5,5 godina); najviše se razvode kršćani (37 %), najmanje hinduisti (1 %). Kao razlog za razvod braka prosječno se u svijetu najčešće ističe nesuglasnost naravi.

3. Transformacija braka i obitelji u Hrvatskoj

Današnja je obitelj manja, pa u Hrvatskoj prema zadnjem popisu stanovništva iz 2021. godine imamo nešto više od milijun i sto tisuća obitelji¹³. Zabrinjavajući podatak za procjenu sveopće slike društva, a potom i odnosa prema braku i obitelji, predstavlja podatak kako u Hrvatskoj čak 46,6 % stanovnika žive kao samci. Onih u braku je 49,3 %, u izvanbračnoj zajednici 4,1 %, istospolno orijentirane osobe žive u registriranom životnom partnerstvu u 0,01 %, te u neformalnom životnom partnerstvu 0,03 %.

Pojedini izvanjski čimbenici odnosno pokazatelji transformacije braka i obitelji opisuju se kao

8 Riječ je o istraživanju vrednota - *European values study* - među građanima EU, koje se redovito u valovima provodi i u kojemu sudjeluju znanstvenici poglavito sociolozi. Rezultati se objavljuju u studiji v. bilj. 3.

9 U Albaniji veoma važnom obitelj smatra 97,8 %, 1,9% važnom, a 0% posve nevažnom. Najmanji postotak kao odgovor na pitanje je li obitelj veoma važna iskazuju Litvanci (67,2 % uz 14 % koji je drže važnom, odnosno 1,5 % posve nevažnom). Nizozemcima je u 80 % ispitanika obitelj veoma važna, 14 % važna, 1,5 % posve nevažna. Hrvatski građani se u 82,1 % izjašnjavaju o obitelji kao veoma važnoj, u 16,7 % važnom, a u 0,1 % posve nevažnom.

10 Iskazujemo samo ekstremne podatke na skali vrijednosti.

11 Primjera radi stopa nupcijaliteta u Europskoj uniji iznosi 1 % i pala je osam puta u odnosu na prije 50 godina, a stopa divorcijaliteta se udvostručila (iznosi 2,12 %). U svijetu se bilježi porast razvoda (2017. u odnosu na 1960. godinu za 251 %).

12 Podatci su dostupni na stranici Držanog zavoda za statistiku. Usporedbe radi u Hrvatskoj je stopa nupcijaliteta 1974. godine bila 8,0, a divorcijaliteta 175,7. No pri obradi stanja valja uzeti i velik broj osoba koje su emigrirale iz Hrvatske u posljednjih deset godina.

13 Hrvati žive u 1 104 395 obitelji, bračnih parova bez djece je 303 110, izvanbračnih parova bez djece 33 879, bračnih parova s djecom 515 257, izvanbračnih parova s djecom 33 951, majki s djecom 178 851 te očeva s djecom 39 347; usp. Državni zavod za statistiku, 2021.

povećanje broja izvanbračnih zajednica i nerijetko povećana stopa rođenja djece izvan braka¹⁴. Institut razvoda braka posljednjih je pedesetak godina u Hrvatskoj sustavno liberaliziran, isprva napuštajući načelo krivnje za razvod braka, a potom i obvezu navođenja okolnosti zbog kojih se brak razvodi (kao što su nesuglasnost naravi, alkoholizam, nasilje, duševna bolest i dr.). U novije vrijeme susrećemo se s idejom da se omogući razvod braka pred javnim bilježnikom umjesto na sudu, čime bi se institut braka drastično „naružio“ i obezvrijedio. Do transformacije braka kroz ideju o besmislenosti njegova zasnivanja zasigurno dolazi i zbog izostanka društvene, a ponajprije državne potpore braku, bilo u smislu materijalnih pogodnosti (i financijskih olakšica) ili intervencija kroz stručnu pomoć za slučaj bračne ili obiteljske krize. Već dulji niz godina u postupku koji prethodi razvodu braka ne govori se o uzrocima koji vode k razvodu braka niti mogućem izmirenju bračnih drugova¹⁵.

U Hrvatskoj je izvanbračna zajednica po učincima izjednačena s brakom, što jest indirektan način slabljenja braka i nepoticanja mladih ljudi na sklapanje braka. Roditeljstvo ne uživa dostatnu potporu države u smislu podrške za imanje većeg broja djece, financijskih, materijalnih i poreznih olakšica, one su tek sporadične, a ne sustavne. No, veliku prijetnju predstavlja tobože moderan koncept roditeljstva u kojem su uloge majke i oca ispremiješane, i ono čemu svjedočimo posljednje vrijeme, a to je ultra-feministički pristup roditeljstvu u kojemu

je muškarac marginaliziran u svojoj očinskoj i roditeljskoj figuri, najčešće zbog navodnog nasilja koje se više u zakonskom smislu ne iznosi kao činjenica, već tek kao nedokazana, a potom i nerijetko neutemeljena optužba. Dodaju li se tome globalne i europske prijetnje u smislu rodne ideologije koja ide tako daleko da istospolno orijentiranim osobama omogućuje roditeljstvo, bilo posvojenjem ili surogatnim majčinstvom, onda je jasno da se koncept obitelji i roditeljstva mijenja uništavajući osnovne prirodne postulate sadržane u potrebi djeteta da ima majku i oca, a ne „roditelja 1“ i „roditelja 2“ te da ne zna tko su mu biološki roditelji (osobito u slučaju trgovine gametama i surogatnog majčinstva). Dakako, ostaje otvorenim pitanje koja je uloga prava: je li ono *ancilla* politike ili odraz umijeća dobrog a jednakoga (*ius est ars boni et aequi*)¹⁶.

4. Današnji liberalan stav poimanja braka

Obilježje braka u zapadnoj pravnoj civilizaciji jest monogamnost. Iz načela monogamnosti, kao jedne od stožernih vrijednosti, proizlazi i njezino heteroseksualno obilježje. Međutim, postmoderna ideologija o važnosti roda naspram spola, dovela je do toga da neka zakonodavstva u svijetu¹⁷, pa i u Europskoj uniji¹⁸, napuštaju isključivo načelo heteroseksualnosti i omogućuju sklapanje braka¹⁹ istospolno orijentiranim osobama. Takav liberalan stav suprotstavljen je tradicionalnom poimanju braka, bez obzira je li riječ o monogamnom braku (većina država) ili poligamnom (manji broj država), odnosno o patrijarhalnom uređenju braka (prema

14 Npr. u EU se prosječno rađa 43 % djece izvan braka, na Islandu 70 %, a u Hrvatskoj 24,8 %; izvor Državni zavod za statistiku, 2021. Broj živorođene djece je u padu, pa je 2022. godine iznosio 34 027 djece, dok je 10 godina prije toga iznosio 39 939.

15 Taj koncept koji je postojao u obiteljskopравnim propisima 1946. i 1978. godine, napušten je 2003. godine. Isprva je bilo riječi o mirenju, potom o posredovanju, a danas obveznom savjetovanju koje je usmjereno na brz i dogovorani razvod, osobito u pogledu sudbine djece.

16 O tome v. poblizhe Hrabar, D., *Pravo, pravednost i zahvalnost prema starijim osobama, u: Obiteljskopравni status i socijalni pristup starijim osobama*, HAZU, Barbić, J. (ur.), 2022., str. 19 i d.

17 U svijetu (stanje: ožujak 2024) 36 zemalja ima pravnu mogućnost sklapanja (i) istospolnog braka. No, to je ukupno uzevši ipak samo 18 % svih država svijeta; usp. www.statista.com/chart/3594/the-countries-where-gay-marriage-is-legal

18 U EU istospolni brak imaju: Andora, Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Island, Luksemburg, Malta, Norveška, Njemačka, Portugal, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Ujedinjena Kraljevina; usp. *ibid*.

19 Pored ili umjesto istospolnog braka neke zemlje omogućuju registraciju takve životne zajednice, a Republika Hrvatska jest jedna od njih

šerijatskom pravu) ili ravnopravnosti žene i muškarca (zapadne države). Premda apologeti istospolnog braka smatraju da on predstavlja napredak i odražava načelo jednakosti pred zakonom, tome nije tako, jer načelo jednakosti pred zakonom znači jednako postupanje u istim situacijama. Brak homoseksualnih osoba razlikuje se od braka žene i muškarca, pa se o nejednakosti može govoriti samo kada je riječ o istome u vezi s kojim se postupaju (neopravdano) različito.

Ravnopravna zajednička skrb roditelja ili što je najbolje u interesu djeteta?

Glede roditeljstva kao najčešće posljedice sklopljenog braka, pravni institut roditeljske skrbi promijenio se pod utjecajem Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, koja je majci i ocu kao roditeljima namijenila ravnopravnu zajedničku skrb kako bi jednako sudjelovali u podizanju i odgoju djece te mu omogućili ostvarenje svih u Konvenciji nabrojanih prava. No, sve više smo svjedoci da se brojna prava djece krše²⁰, kako u obitelji tako i izvan nje, od strane odraslih osoba, kako roditelja tako i trećih, odnosno da se zlorabe radi interesa odraslih. Određivanje što je u konkretnom slučaju najbolji interes djeteta (prema čl. 3. Konvencije o prvim djeteta) ponekad, ako ne i sve češće, postaje paravan za udovoljavanje željama roditelja. Promjene u roditeljstvu kao pravnom institutu²¹ zamjetno su velike u odnosu na razdoblje prije 30 i više godina, koje su odraz povećane stope divorcijaliteta i novih paradigmi odnosa žena-muškarac, te mogućnosti da (u nekim državama) istospolni partneri posvoje djecu ili, kao u Hrvatskoj, da steknu tzv. partnersku skrb nad djetetom²². Velik izazov i prijepore

izaziva i medicinska oplodnja, kako s aspekta etike, filozofije, religije, ali i pravnoga uređenja. Medicinski pomognuta oplodnja omogućuje i surogatno majčinstvo kao ekstremni oblik eksploatacije žena i moderne trgovine ljudima (odnosno djecom) i njihovim dostojanstvom²³. Nadalje, roditeljstvo kao i prava djece ugrožena su u slučajevima onih zakonodavstava koja dopuštaju posvojenje djece od strane istospolnih partnera, jer Konvencija o pravima djeteta govori o pravu djeteta da bude odgojeno i podizano od strane svojih roditelja, a to su majka i otac.

S obzirom da su brak i roditeljstvo, premda otporni na nestanak, nerijetko ugroženi različitim čimbenicima i aktivnostima (kroz medije, udruge civilnog društva i dr.), njima je potrebna potpora, a ne degradacija. Nerijetko se susrećemo s negativnom društvenom promidžbom o navodnoj besmislenosti braka, o raširenosti bračnog nasilja. Da društvena potpora braku izostaje vidljivo je i kroz pravne institute. Tako hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo već dugi niz godina ne predviđa postupak mirenja u okviru kojega bi se pokušalo bračne drugove izmiriti odnosno uočiti i riješiti ili bar ublažiti poteškoće u braku. Suprotno tome, u okviru postupka obveznog savjetovanja (kao postupka koji prethodi razvodu braka) intencija je da se bračni drugovi sporazumiju oko pojedinih sadržaja roditeljske skrbi i što jednostavnije i brže razvedu. Slabljenje ideje o važnosti braka zamijetili smo i kroz pokušaj da se sporazumni razvod braka prebaci u nadležnost javnog bilježnika. Činjenica jest da su nekadašnji najžešći liberalni i „progresivni“ kritičari braka danas zagovaratelji istospolnog braka i novih tipova obitelji, premda su nekada o obitelji zborili neprijateljski. Rodna ideologija „plasirana“ kroz Istanbulsku konvenciju otvorila

20 Usp. Hrabar, D., *Prava djece pred suvremenim izazovima – djeca kao cilj ili kao sredstvo?* / Dijete u fokusu – multidisciplinarni pristup, Mostar, Bosna i Hercegovina, 2021.

21 O tome više: Korać Graovac, A., *Od zajedničkog do samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi i natrag – kako zaštititi prava djece i roditelja*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. VIII, Poseban broj, 2017, str. 51-73.

22

23 O tome više: Hrabar, D., *Surogatno majčinstvo kao moderan oblik eksploatacije žena i trgovine djecom*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 70, 2020, 2-3, 171-212.

je put mnogim neprirodnim odnosima, a i papa Franjo upozorava na štetnu rodnu ideologiju²⁴. Postavlja se pitanje zašto je rodna teorija ili rodna ideologija zlokobna misao. Odgovor leži u činjenici da se njome, među inim, poništava identitet čovjeka upisan u naravni zakon, u biologiju i antropologiju čovjeka. Svaka promjena identiteta koji je u pravnim okvirima priznat kao pravo (na identitet), može dovesti u zabludu druge osobe, narušiti prirodni i logičan slijed stvari. Isto tako rodna ideologija prednost daje osobnim željama naspram ustaljenog reda stvari, pa omogućuje opasne akrobacije u kojima majka i otac više nisu roditelji *nomine suo*, već „roditelj 1“ i „roditelj 2“²⁵, svatko svakome može biti svašta. Opasnost koja izvorište ima u psihičkim poremećajima i neprilagođenosti društvu, ide do neslućenih granica i omogućuje nam da se primjenom rodne ideologije iskazujemo kao primjerice mačka, krokodil ili leptir, drvo ili ameba, petogodišnje dijete ili novorođenče druge rase i etniciteta s kojom nemamo poveznice.

5. Zaključak

Postmoderni doba suprotstavilo se tradicionalnom poimanju braka, obitelji i roditeljstva. Okosnica je takvoga promišljanja pogrešno, štoviše anarhično poimanje slobode i odgovornosti pojedinca. Vrijedno je spomenuti samo neke od misli Benedikta XVI. koji je bio itekako svjestan najblaže rečeno dekonstrukcije modernog čovjeka, a u stvari njegove dehumanizacije i destrukcije: „...ne smijemo jednostavno živjeti onako kako nam se prohtije. Da sloboda nije proizvoljnost. Da treba naučiti slobodu poimati kao odgovornost. Liberalno je društvo ... promijenilo temeljno čovjekovo usmjerenje prema stvarnosti. On više ne traži tajnu, ono božansko, nego misli da zna: znanost

će jednom odgonetnuti sve ono što sada još ne razumijemo.“; „Prevladavanje liberalne misli uništava istinu bića i želi steći vlast nad bićem, preoblikovati svijet prema svojim potrebama i željama“ ili „...čovjek kreator samoga sebe manipulira čovjekom, osporava prirodu i zbog toga vodi netoleranciji. Obrtanjem spolova uz pomoć rodne ideologije posebno se suprotstavlja kršćanstvu sijući netrpeljivost koja se očituje na sve autoritarniji način, nastojeći odgovarajućim zakonodavstvom postići zatiranje onoga što je suštinski kršćansko“²⁶.

Liberalizam, premda ima temelje u slobodi pojedinca, nije uspio zauzdati čudovište koje mu se otelo, a to je neodgovornost. Govoriti o slobodi bez razumijevanja njezina dosega, kad se susreće ili sukobljava sa slobodom drugoga pojedinca, predstavlja opasno zazivanje kaosa. Jer sloboda jest ono što želimo, a odgovorna sloboda je ono što smijemo ili možemo. Sloboda i odgovornost podrazumijevaju zrelost, mudrost i karakter, a ne odsutnost zakona i prava. A zakon mora biti utemeljen u razumu i odražavati načelo pravednosti i dobroga (*ius est ars boni et aequi*).

Silni, sve otvoreniji i opasniji napadi na čovjeka, njegovu narav, na brak, roditeljstvo i obitelj, neminovno nameću pitanje hoće li čovjek i obitelj opstati. Vrlina ispravnog je u jednostavnosti. Posegnemo li za *φύσις* (*physis*, grč. priroda, narav, bitak, izvor) odgovor se skriva u neoborivoj tvrdnji da bez obitelji nema društva, jer je ona neponovljiv, nezamjenjiv i ni s čime usporediv oblik ljudskog zajedništva. Obitelj i brak utočište su za osobine čovjeka kao društvenog bića i bića osjećaja. Kroz bliskost članova obitelji, međusobnu privrženost, sigurnost, pripadnost, dijeljenje, čovjek ostvaruje prirodnu potrebu da se udružuje – naspram samotnjaštva, da ima potomstvo za koje se daje – naspram egoizma, da se zaštiti od vanjskih, negativnih utjecaja.

24 Papa Franjo izjavio je 1. ožujka 2024. sljedeće: „Tražio sam da se provedu studije o ovoj ružnoj ideologiji našeg vremena, koja poništava razlike i čini sve istim. Poništavanje razlika znači poništavanje čovječanstva“; nadalje, izjavio je kako je rodna ideologija najveća opasnost današnjeg vremena; (<https://www.dnevno.hr/vjera/papa-franjo-upozorio-na-najvecu-posast-danasnjice-to-je-ukidanje-covjecnosti-2350216/>)

25 Koji li bi onda naziv trebali trpjeti bake i djedovi?

26 Sve u Benedikt XVI, *Svjetlo svijeta*, Verbum, Zagreb.

Brak žene i muškarca čvrst je temelj obitelji koji treba podršku na svim razinama: etičkoj, antropološkoj, zakonodavnoj, opće-društvenoj, medijskoj, religijskoj. Brak i obitelj koja nastaje usvajanjem prirodnih zakonitosti, trebaju biti prepoznati kao temeljne i neupitne²⁷ ljudske vrijednosti. Prigriliti ideju poligamnosti braka i mogućeg homoseksualnog obilježja znači ostvariti „rušilački napredak“²⁸. Preformulirati

obitelj u ime tog istog napretka znači odustati od tradicionalne obitelji kao najprirodnije društvene zajednice te joj dati značenja i uloge koje joj ne pripadaju i koje je destruiraju. Brak i obitelj jamstvo su opstanka čovječanstva kakvo poznajemo tisućama godinama te doista nema razloga da mi budemo tvorci njihovoga kraja i da preuzmemo odgovornost za kraj ljudske civilizacije.

²⁷ Sociolozi govore o obitelji kao „univerzalnoj i nužnoj instituciji društva“ usp. op. cit. u bilj. 6., str. 286.

²⁸ *Ibid.*